

HANA BOČKOVÁ

K TZV. PAMÁTNÍKOVÉ LITERATUŘE DOBY RENESANCE A PERNŠTEJNSKÝM NÁPISŮM

Památník, album amicorum, philotheca či štambuch, ač svým původem starší¹, nabývá v českém prostředí zejména v 16. a 17. století značné popularity; s trochou nadsázky jej snad můžeme označit za duchovního průvodce nebo spíš svědka, svébytný kulturní a společenský atribut renesančního člověka. Památník provází svého majitele — šlechtice a posléze i studenta na cestách a je faktickým dokladem všech jeho zajímavých a ceněných setkání a navázaných přátelství. Jeho majitel je jistě člověk dotčený vzděláním, nemusí však nutně mít literární ambice — tím se okruh lidí, o nichž „památníková literatura“ podává svědectví, ve srovnání s podstatně užším okruhem skutečných tvůrců, rozšiřuje. Památník pak může být chápán jako svědectví o mentalitě člověka i dobovém estetickém cítění z poněkud jiného úhlu, než jak jej nabízí literární tvorba v tradičním slova smyslu. Vzestup obliby památníku souvisí s rostoucím významem lidské individuality, který s sebou přináší duchovní atmosféra renesance. Společenské změny způsobené silící vahou měšťanstva, významnější role vzdělání a jeho rozšíření na větší část populace než tomu bylo dosud, možnosti studia v zahraničí, cesty za vzděláním, poznáním i zábavou, nová setkání a snaha tyto zážitky zachytit a utřídit vedou na poli literatury k rozvoji žánrů, které tíhnou k věcné literatuře. Nelze si nevšimnout početního nárůstu cestopisů, deníků a pamětí, tedy žánrů, v nichž nachází autorský subjekt dosud nebývalé možnosti uplatnění.

Situace památníkových zápisů je poněkud jiná. Zaznamenává je člověk, který se chce vyslovit, jistě i reprezentovat, avšak netouží — a většinou ani neumí — učinit tak tvůrčím způsobem. Pro vyjádření svých postojů či pocitů sahá do osvědčeného souboru citátů a parafrází vesměs morálního vyznění, který vznikl po staletí a na jehož podobě se podílel i humanismus svým návratem k anti-

---

¹ B. Hertlová ve studii Úvod do problematiky památníků raného novověku, Acta Universitatis Carolinae — Philosophica et historica 1, 1975, s. 117–146, uvádí jako předchůdce renesančního památníku erbovní knihy, genealogické sbírky nebo příležitostné soupisy účastníků významných společenských akcí.

ce. Tento soubor tvoří citace a parafráze biblického a v širším smyslu teologického původu, druhým významným zdrojem je antické dědictví, přednostně autoři cenění humanisty, ale i texty oblíbené již ve středověku. V kontextu dobových žánrů je památník velmi specifickým útvarem pomezního charakteru: s literaturou krásnou souvisí svou „literárností“, neboť jeho jádrem je text s estetickými ambicemi, třebaže převzatý a vypůjčený; pokud budeme vnímat též jeho souběžnou zacílenost za hranice literárního sdělení samého, do prostoru společenských styků jeho vlastníka, tedy jeho prakticistní účel, může přesáhnout do literatury věčné. K ní ostatně směřuje i svou formální strnulostí (dedikace, podpis, erbovní znamení nebo emblém, které často předem připraví řemeslný „Wappenmaler“).

Zkoumání tohoto zajímavého typu literárních projevů má svou tradici zejména v německé odborné literatuře; jmenujme aspoň práci Roberta a Richarda Keilů „Die deutschen Stammbücher des XVI bis XIX Jahrhunderts“,² výjimečnou množstvím shromážděného materiálu časově dokonce přesahujícího dobu renesance, doprovodná studie zkoumající kořeny a vývoj památníků je však pochopitelně poplatná době svého vzniku. J.-U. Fechner³ upozorňuje kromě jiného na roli konvence při vzniku a fungování památníků: „Stammbücher bilden eine Gebrauchsform der biographisch — personalgeschichtlichen Dokumentation, die von den sich wandelnden Konventionen abhängig ist und daher zugleich den Wandel dieser Konvention spiegelt“⁴. H. J. Meg⁵ poznamenává, že památníky jsou též schopny reflektovat významný dobový rys — změnu dosavadního anonymního „já“ v „já“ osobní a nezaměnitelné, mají tedy také svůj podíl na cestě člověka k poznávání vlastní individuality. H. Henning⁶ spojuje tyto projevy lidské individuality s touhou zachytit okamžik, prodloužit trvání přítomnosti, zvěčnit ji — jak ostatně dokládají nejen památníky, ale i rozvíjející se žánry příbuzné. Užitečnou pomůckou může být obsáhlý soupis W. Kloseho „Corpus Alborum amicorum. Beschreibendes Verzeichniss der Stammbücher des XVI Jahrhunderts.“⁷

V naší odborné literatuře se zmínky o památnících objevují početněji až od 2. pol. 19. stol., a to většinou jen v podobě krátkých informativních článků sou-

2 Keilové, Robert a Richard: Die deutschen Stammbücher des XVI bis XIX Jahrhunderts, Berlin 1893.

3 Fechner, Jörg-Ulrich: Stammbücher als kulturhistorische Quelle. In: Wolfenbütteler Forschungen XI, Wolfenbüttel 1981, s. 7–21.

4 Tamtéž, s. 9.

5 Meg, Hans Joachim: Über die Erfassung vom Stammbuchblättern als Autographen aus überregionaler Sicht. In: Wolfenbütteler Forschungen XI, Wolfenbüttel 1981, s. 227–230.

6 Henning, Hans: Die Weimarer Stammbuchsammlung in der Zentralbibliothek der deutschen Klassik. In: Wolfenbütteler Forschungen XI, Wolfenbüttel 1981, s. 37–49.

7 Klose, Wolfgang: Corpus Alborum amicorum. Beschreibendes Verzeichniss der Stammbücher des XVI Jahrhunderts, Stuttgart 1988. Podobně se památníkem zabývá i Peter Ameining: Die Stammbücher des XVI und XVII Jahrhunderts als Quelle der Kultur- und Geistesgeschichte. In: Zeichnung in Deutschland. Deutsche Zeichner 1540 bis 1640. Katalog von Heinrich Geissler, Bd 2, Stuttgart 1980.

středěných na sběr materiálu⁸; shrnující charakter má edice připravená Č. Zíbrtem „Nápisy ze staročeských štambuchů a památníků až do doby probuzenské“⁹, avšak záběr od 16. století do stol. 19. a autorův zřetel k široké čtenářské obci jí ubírají na systematickosti, jež by umožnila v zápisech vyhledat hlavní typy či vývojové tendence, její hodnotu snižuje i nepřesné uvádění pramenů. Z širokého kulturněhistorického hlediska se památníkům i bádání o nich věnuje B. Hertlová¹⁰ konstatující, že „památníky se staly koncem 16. a začátkem 17. století téměř běžnou záležitostí, která rozšířila své působení mezi všechny vrstvy obyvatelstva.“¹¹ Značný podíl záznamů náboženského obsahu správně vysvětluje jako zřejmý projev konvenčnosti těchto zápisů, nikoli konfesijní příslušnosti pisatele („...paradoxně působí, že ti, kteří na paměť vpisovali zápisy, ač byli zčásti evangelíky a stoupenci reformace, se reprezentovali hesly výrazně středověkými a katolicky pojatými.“)¹² Vedle křesťanského (biblického) a antického zdroje zápisů zaznamenává i texty rázu proverbialního, jež „tvoří jakýsi přechodný stupeň, který svou formou odpovídá produktům gnómičského básnictví.“¹³

Motivika památníkových zápisů tedy podléhá diktátu dobového literárního vkusu, jak dokládají uvedené materiálové studie zachycující nejznámější české památníky; skutečnost, že tyto studie nepředvádějí jen účelový výběr nejužívanějších sentencí a průpovědí, jsme ověřovali komparací s některými dnes dostupnými památníky z 16. a 17. století.¹⁴ Zapisovatelé čerpají z thesauru témat, citovaných i parafrázovaných, jehož struktura zhruba odpovídá návrhu B. Hertlové — spolu s biblí se nejčastěji objevuje Cicero, Seneka, Ovidius, Vergilius, Titus Livius, Plautus či Horatius aj. Lze jistě předpokládat, že „průměrný“ zapisovatel (v závislosti na svém vzdělání) upřednostňuje spíše některé z početných prací, jejichž tvůrci řecké a římské autory překládají, excerpují a shromažďují

8 Např. Mikovec, Ferdinand B.: Hesla Čechů a osob v Království české přijatých I, Časopis Muzea království českého, XXIX, 1855, s. 518–528; tentýž, díl II, Časopis Muzea království českého XXX, 1856, s. 81–89; Teige Josef: Hesla slavných Čechů, Památky archeologické a místopisné XII, 1884, s. 537–546; Hrubý, František: Moravské památníky z doby předbělohorské, Časopis Matice moravské II, 1925, s. 196–223; Menčík, Ferdinand: O průpovědkách, Světozor XXI, 1887, s. 787; Holinová, Anna: Povzdechy českých exulantů z r. 1629–31, Časopis Českého muzea 1909, s. 138–141.

9 Zíbrt, Čeněk: Nápisy ze staročeských štambuchů a památníků až do doby probuzenské, Světová knihovna č. 593–594, Praha 1907.

10 Hertlová, Blažena: Úvod do problematiky památníků raného novověku, Acta Universitatis Carolinae — Philosophica et historica 1, 1975, s. 117–146.

11 Tamtéž, s. 127.

12 Tamtéž, s. 134.

13 Tamtéž, s. 134.

14 Např. památník Kryštofa Haranta, uložený v Archivu Národního muzea v Praze, B.č. 10, sig. II A 8; památník Adama z Eggeru, uložený tamtéž, B.č. 24, sig. II A 22; Eines Anonymi Stammbuch ab Anno 1578 ad 1610 s připojeným Stammbuchem Smila Osovského z Doubravy, uložený v Zemském archivu v Brně, sig. G 12, Cerroni 355; památník Bernarda z Diviše Petřvaldského z Petřvaldu 1610–1613, uložený tamtéž, sign. G 138, a další.

tak soubory citací veršových a prozaických, jakési jádro antického odkazu, které svým filozofickým zaměřením konvenuje s myšlením humanistického člověka. Pro české prostředí měla velký význam Erasmova sbírka *Adagiorum chiliades* (v první verzi vyd. r. 1500), vydaná v Praze r. 1575 pod názvem *Výroky řeckých mudrců, dicta Graeciae sapientum*, jež vybídla domácí autory k podobným činům — např. Jakub Smec z Varvažova tak připravil r. 1582 *Dicteria seu proverbialia bohemica*; ovlivnila též *Blahoslavovu Gramatiku*. Populární byla též *Catonis disticha moralia*, známá v českém prostředí již od 14. století, v době humanismu opakovaně vydávaná jako příručka morálního zdokonalování: r. 1518 je to překlad Jana Mantuana Plzeňského, r. 1558 Pavla Vorličného-Aquilinata; svůj překlad v elegickém distichu posléze (v tisku z r. 1662) uskutečnil i Komenský. Didakticko-moralistní charakter takových souborů bývá někdy podtržen adresným určením „ad usum scholarum“: za všechny jmenujme aspoň *Elegantiarum puerilium ex M. Tullii Ciceronis epistolis libri tres* z r. 1589 připravené Veleslavínem. Především školský účel těchto příruček současně vymezuje skupinu čtenářů, jimž byly určeny a kteří myšlenky takto absorbované posléze uplatňovali. Nalezneme je v hojně míře v humanistické tvorbě, kde mají váhu věcného argumentu, popř. svou formální vybroušeností zdobí autorův styl — v této podobě však bývají součástí souvislého textu s větší či menší mírou pisatelova tvůrčího vkladu. Jejich využití v zápisech do památníků však nevyžaduje autorskou aktivitu; přesto se domníváme, že i toto omezené projevení lidského individua prostřednictvím vžitých konvencí má svůj význam a náleží do širokého rámce, jež renesanční humanismus na tomto poli člověku nabídl.

Tento thesaurus opětovně užívaných výroků a motivů se postupně rozšiřuje, jsou nalézány domácí lidové paralely k proverbium antického původu (Smec, Blahoslav, Komenský), současně však také neustálým opisováním dochází ke vzniku mnoha variant, k zaměňování autorů či komolení textu, takže určit pramen bývá někdy obtížné až nemožné. Rozšiřuje se současně prostor jejich uplatnění: tak se sentence, s nimiž se pravidelně setkáváme v památnících, objevují zapsány též i na zdech či náhrobcích. Ponecháme-li stranou oficiální dobovou epigrafiku, pak právě „neoficiální“ nápisy na zdech se památníkovým záznamům blíží největší měrou. U nás se zachovaly se na několika místech (A. Sedláček např. odkazuje na nápisy opočenské¹⁵), pro naši potřebu jsme sáhli po nápisích zapsaných na stěnách okružní chodby hradu Pernštejna, pocházejících přibližně z 2. a 3. třetiny 16. století. Nápisy, jak už bylo uvedeno, jsou památníkové „tvorbě“ ve svém jádru žánrově velmi blízké; proto chceme jejich krátkým srovnáním stanovit, v jakých liniích se jejich zdroje i podoba protínají: domníváme se, že tak přesněji vynikne obrys onoho dobového thesauru, z nichž obě skupiny čerpaly.

Především lze říci, že soubor nápisů na zdi se v některých ohledech od *alba amicorum* odlišuje: jednotliví zapisovatelé netvoří spolek přátel nebo aspoň lidí stejné společenské vrstvy, chybí tu subjekt majitele, vytvářejícího i z osob vzájemně neznámých určité společenství, jehož členové přistupují k záznamu s vážností (byť by i sám záznam nepostrádal humor), majitelova prosba o zápis je

15 Sedláček, August: *Hrady, zámky a tvrze království českého*, díl II, Praha 1994, s. 38.

pro ně jistou poctou. Památníkový zápis není anonymní a ani být nechce, má reprezentovat autora záznamu i majitele, má tedy jistou reprezentativní funkci. U nápisů na zdi nalezneme připojené jméno autora jen v několika případech, většinou zůstane sice zachován ráz památníkové sentence, ale podpis chybí (dedikace ztrácí smysl, text není určen majiteli památníku). Anonymita nápisu pak může vést i k zaznamenání myšlenek, jež by památník nesnesl. Přesto nápisy svým obsahem jasně ukazují na svou inspirovanost oficiálními památníky — i tam, kde chybí podpis, zůstává ráz památníkového zápisu zachován. Domníváme se, že to svědčí o velkém vlivu konvence, určující obsah sdělení i v případě, že je autoru — bude-li chtít — zaručena anonymita. Současně to též dokládá, že perníštejská chodba byla jako památník *sui generis* pocítována a takovým způsobem využívána.

Pernštejské nápisy, přestože dobou vzniku spadají do jedné epochy, představují materiál značně různorodý. Z více než osmi desítek záznamů se jen část dochovala v neporušeném stavu, aby mohla být uspokojivým způsobem přečtena, popř. doplněna. Nejpočetnější jsou zápisy české, objevuje se však, podobně jako v památnících, též latina a němčina. Nápisy však můžeme odlišit tvarově s přihlédnutím k tématu, přičemž oba tyto zřetele se projevují i v rozsahu zápisu: vedle obsáhlejších úvah moralistního zaměření a reflexí téměř osobního rázu nalezneme nejpočetnější skupinu kratších sentencí, gnóm a hesel v podobě úplné nebo jen ve zkratkách, dále dedikace, podpisy úplné i monogramy. Z hlediska původu nápisů, tedy z hlediska jejich inspirovanosti teologickými, literárními (ve smyslu literatury krásné) prameny z doby antiky, středověku či pozdější doby, folklórními zdroji atd., bude užitečnější použít dělitko tematické; je však třeba též přihlížet k vzájemné propojenosti jmenovaných pramenných okruhů, tak jak je vnímal příjemce z 16. století.

Výběrově si povšimneme několika hlavních typů. Nejpočetnější skupinu tvoří nápisy s tematikou náboženskou. Zde více než jinde nalezneme zápisy opakující se, neznamená to však, že by se tím větší měrou stíral autorův subjekt: zpravidla jde o nápisy, týkající se elementárních pocitů věřícího člověka, jeho vztahu k Bohu, odevzdání se do vůle boží: v několika variantách se vyskytuje sentence *Bohem souzená věc nemine*; myšlenka natolik zažitá, že slouží i jako jádro veršovaných pokusů: *Věc Bohem souzená člověka nemine, co komu přijíti má, to mu se stane* (Sedláček — Opočno); též v památnících: *Trpím mile, čekám chvíle,/ čeho čekám, Bůh dá, dočkám,/ věc Bohem souzenou nezmeškám* (Mikovec II). Obecnou známost sentence dosvědčuje i její vstup mezi zkratky (*B.S.V.N.*). Podobné oblíby a frekvence dosáhla sentence, variovaná v nápisech na zdi i v památnících: *V Bohu naději mám*, opírající se o bibli (Ž 71,5)¹⁶ a překračující původní všeobecné zaměření směrem k autorovu soukromí: *Pán Bůh jest má naděje a ten, kdož mi co dobrého přeje; Pán Bůh má naděje a ten, jemuž mé srdce dobrého přeje; Pán Bůh má naděje, poctivost mé zboží; Pán Bůh má naděje, potom ty a žádná jiná* (Zíbrt).¹⁷

¹⁶ Pokud není uvedeno jinak, je citováno z Bible svaté podle posledního vydání kralického z roku 1613, Praha 1967.

¹⁷ Podobného ladění jsou i další perníštejské nápisy: *Děj se vůle boží nebo Buď, jakž pán Bůh*

Naopak poměrně věrně a bez autorsky motivovaných zásahů se v nápisech i památnících uplatňují výpůjčky a parafráze antických autorů. Jejich opisovatelé je zaznamenali proto, že vycházely vstříc jejich osobním pocitům, možná však též anebo jen proto, že jim utkvěly v paměti z četby nebo školské výuky, např. *Omnia vincit amor et nos cedamus amori* (Vergilius, *Bucolica* X, v.69), nebo pasáže ze souboru *Catonis disticha moralia*; školský původ mnohých textů je viditelný a nezastíraný.

Specifickou skupinou jsou záznamy tvořené pouze začátečními písmeny hesla, dokazující obecnou srozumitelnost oblíbených výroků a jejich zřetelnost i v této zformalizované podobě. Užitečnou pomůckou pro jejich dešifrování nám byl soupis *Lexikon der Stammbuchsprüche* sestavený F.-C. von Stechowem¹⁸, shrnující zkratky latinské a německé; z prokazatelně českých se kromě výše zmíněné zkratky *B.S.V.N.* objevuje v památnících a nápisech též *B.M.N.* — *Bůh má naděje* (?), většinou však jde o zkratky jinojazyčné a nabízející víc řešení (za všechny: *N.N.* — *Nil nocere, nihil nimis*; *G.G.G.G.* — *Gott gebe gut Glück, Gott gebe gut Getränk, Gott gibt gute Gaben, Gott getraut, gut gebaut aj.*). Tento typ snad nejprůkazněji potvrzuje konvenčnost památníku.

Těmito základními typy se naše vybrané památníky s perňštejnskými nápisy shodují; našli jsme však i některé odlišnosti: v památnících se nevyskytují perňštejnské pasáže převzaté z deuteronomické knihy Jesusa Síracha, souboru morálních a morálně-teologických naučení, který existoval též samostatně mimo hranice bible a byl vydáván buď ve spojení s knihami *Přísloví*, *Knihami moudrosti*, *Kazatelem* a *Písni písni* pod názvem *Salomon*, nebo samostatně; *Jesus Sírach* se zejména v 16. století stal oblíbenou četbou, v 2. pol. 16. stol. byl vydán česky dokonce devětkrát. Větší rozsah těchto záznamů zřejmě překračoval omezený prostor památníku, a proto jím nebyl využíván, nicméně jejich opakovaný zápis na zdi chodby potvrzuje popularitu a obecnou známost *Síracha*.

Konvenčnost památníku však překračuje perňštejnský zápis, jenž zaujme jistou citovostí: *Dokud sem mlád byl, zdálo mi se p[.] s[.] / a když sem se zstaral, nevím k [.....] / darmo se hněvati, / nevím komu žalovati, / nebo nechce žádnéj nic darmo dáti, / jakož sluší z mladosti k starosti přechovávat, / aby potomně st[....]lje svá mladá léta / měl čím k starosti živ bejtí.* Myšlenkově jistě není příliš původní, přestože na rozdíl od výše uvedených projevů působí dojmem upřim-

ráčt. V památnících jsou jejich analogie, např.: *Wie Gott will, so ist mein Ziel* (Holinová); *Jak Bůh ráčí, tak at' kráčí* (Zlbrt; od něj převzal zápis V. Flajšhans do své sbírky *Česká přísloví* I, II, Praha 1911–12. Lze z toho snad usuzovat, že text — pokud tomu tak nebylo už v době jeho existence v památnících — postupně nabyl proverbiálního charakteru a v době sběratelově už byl pocitován jako přísloví.) Podobně vyznívá i perňštejnská konsolace *Pán Bůh smutná srdce těší, taková jsou mu ze všech nejmilejší*, již nalezneme též u Zlbrta; tamtéž je i varianta zaměřená osobněji: *Pán Bůh smutná srdce těší, / mne má ze všech nejmilejší.* Vulgárnější podobu uvádí V. Flajšhans: *Pán Bůh smutná srdce těší / kurvy topí, lotry věší.* Sentence se vyskytuje i v německé podobě *Gott erfreut alle betrübte Herzen* v památníku Kryštofa Viléma Haranta (Mikovec II).

¹⁸ Von Stechow, Friedrich-Carl: *Lexikon der Stammbuchsprüche*. Stechow's Stammbuchsprüche — Schlüssel, Neustadt/Aisch 1966.

ného osobního sdělení: opozice mládí a stáří, stesk na obtíže stáří náležejí k oblíbeným literárním tématům; nepravidelná forma naznačuje určitou blízkost k české poezii 16. století, přesněji k zlomku většího sborníku básní moravského původu nalezeného r. 1961 v brněnské Univerzitní knihovně. Tyto skladby, zařazené později M. Kopeckým do edice *Zbav mě mé tesknosti*,¹⁹ se sice svou milostnou tematikou od pernstejnské skladby liší, můžeme však nalézt jisté podobnosti formální, jako je uvolněná forma, nepravidelný bezrozměrný verš — svědectví postupného rozrušování starších veršových forem. Bez významu není i fakt, že verš *nevím komu žalovati*, topického charakteru, má paralelu ve verši z básně uvedené edice označené *LI nemám komu žalovati*, volněji i v básni XLVIII.

Památník i jeho specifický protějšek, nápisy na zdi, jsou jedním z důkazů sílicího procesu sebeuvědomování člověka, projevujícího se v mnoha formách soudobého společenského života. Touha podat svědectví zřetelná z dobových cestopisů, deníků, pamětí či korespondence našla svůj výraz i zde. Nečiní si nárok na originalitu — aspoň v tom smyslu, jak ji chápeme dnes my. Přesto se prostřednictvím takového záznamu, podpisu, monogramu či osobního hesla člověk jistým způsobem „zvěčňuje“, připojením svého jména k ostatním se zařazuje do jistého společenského okruhu, jehož si váží a jehož konvence dodržuje, reprezentuje se. Navzdory formální a obsahové konvenčnosti záznamu tu promlouvá jedinečný člověk a tato konvence zrcadlí velmi dobře úroveň vzdělanosti, dobový vkus i způsob myšlení svých zapisovatelů. Domníváme se, že pokus o odhalení zdrojů, z nichž památníky a nápisy čerpají, může aspoň částečně pomoci doplnit představu o tom, jakým způsobem přijímal a využíval kulturní podněty člověk doby renesance.

ZUR STAMMBUCHLITERATUR DER RENAISSANCE UND ZU ANSCHRIFTEN AUF DER BURG PERNSTEIN

Das Stammbuch ist ein Ausdruck der zunehmenden Bedeutung, die der Individualität in dieser Zeit zugeteilt wurde. Das Stammbuch begleitete den Menschen der Renaissance auf den Wegen nach Bildung und Erkenntnis, es dokumentierte die Rezeption sowohl des antiken Erbes als auch der Bibel in den breiteren Kreisen der Gebildeten, die auf eigenes kreativ-literarisches Schaffen jedoch nicht aspirierten. Im genologischen System der damaligen Zeit gehört das Stammbuch dem Grenzgenre zwischen der Schönliteratur und der Sachliteratur an, der die Autoreninvention beschränkende Konventionsgrad ist hier viel fester und komprimierter. Stammbücher schöpfen auf der einen Seite aus der Bibel und der theologischen Literatur, auf der anderen aus den vom Humanismus übernommenen antischen Werken. Durch den hier vorgelegten Vergleich von Stammbuchtexten und dem Charakter der zeitgenössischen Eintragungen, die auf der Burg Pernstein bewahrt sind, wurden die genoreeigenen Themen beschrieben und analysiert.

¹⁹ Kopecký, Milan: *Zbav mě mé tesknosti*. Výbor z české a latinské světské tvorby epochy středověku a renesance, Brno, Blok 1983.

